

نماد و عناصر شیعی در

نقاشی قهوه خانهای

معماری و تزیینات

شیف و گردآوری:

دکتر: ه. حسین آبادی

مرضیه مسدپور

انتشارات سخنوران

۱۳۹۵

سرشناسه : حسین آبادی، زهرا
 عنوان و نام پدیدآور : نماد و عناصر شیعی در نقاشی قهوه‌خانه‌ای/تالیف و گردآوری
 زهرا حسین آبادی، مرضیه محمدپور.
 مشخصات نشر : تهران : سخنوران، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۱۵۶ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۸۳-۵۷۷-۱
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : نقاشی قهوه‌خانه‌ای — ایران
 نمایانگر : شمایل‌نگاری — ایران
 نمایانگر : محمدپور، مرضیه
 رده بندی کننده : ۱۳۹۵ ن ۸/ح ۹۸۳ ND
 رده بندی دیگری : ۷۵۹/۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۱۴۱۸۵

آدرس: کارگر شمالی، بعد از ادوارد راون، شماره ۱۴۰۷، طبقه اول، انتشارات

سخنوران شماره تماس: ۰۲۱۶۶۴۷۶-۰۹۱۹۳۶۱۶۶۱۳

آدرس الکترونیکی: thesis.pub2014@gmail.com

آدرس سایت: www.thesispublication.com

عنوان کتاب: نماد و عناصر شیعی در نقاشی قهوه‌خانه‌ای
 مؤلف: دکتر زهرا حسین آبادی / مرضیه محمدپور
 صفحه آرا: رضا کاوه
 طراح جلد: رضا کاوه
 ناشر: سخنوران
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵
 قیمت: ۱۲۷۰۰ تومان

ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۳۸۳-۵۷۷-۱

فهرست

پیشگفتار	۹
بخش یکم: سنت نقاشی قهوه خانۀ ای	۱۱
بخش دوم: نقاشی قهوه خانۀ ای	۱۳
قهوه خانۀ	۱۳
نقاشی قهوه خانۀ ای	۱۵
بخش سوم: موضوعات و ویژگی های نقاشی قهوه خانۀ ای	۱۹
موضوعات رزمی یا حماسی برگرفته از شاه ماه	۲۱
موضوعات بزمی برگرفته از شاهنامه	۲۲
ویژگی های نقاشی قهوه خانۀ ای	۲۲
بخش چهارم: عوامل تأثیرگذار در شکل گیری نقاشی قهوه خانۀ ای	۲۹
نقالی	۳۰
سنت عزاداری و تعزیه	۳۳
چاپ سنگی	۳۹
نقاشی پشت شیشه	۴۲
بخش پنجم: شرایط اجتماعی و سیاسی نقاشی قهوه خانۀ ای	۴۷
نقاشی قهوه خانۀ ای و شرایط اجتماعی	۴۷
نقاشی قهوه خانۀ ای و شرایط سیاسی	۵۱
بخش ششم: شمایل نگاری مذهبی در نقاشی قهوه خانۀ ای	۵۷
نقاشی مذهبی در دورۀ ی قاجار	۵۷
شمایل نگاری مذهبی در نقاشی قهوه خانۀ ای	۵۹
بخش هفتم: هنر شیعی در حکومت های قبل از قاجار	۶۵
تعریف هنر شیعی	۶۵

۶۷	بررسی هنر شیعی در حکومت های قبل از قاجار
۶۸	آل بویه
۷۰	تیموریان
۷۴	صفویان
۷۷	بخش هشتم: هنر شیعی و نمادهای مرتبط با آن
۷۷	تعریف نماد
۸۱	نمادهای دینی و مذهبی
۸۳	نمادهای غیر تصویری
۸۶	نمادهای تصویری
۸۷	رنگ ها
۱۰۷	حجرات
۱۱۳	اشیاء
۱۱۹	بخش نهم: تأثیر قاشی قهوه خانه ای بر روی عامه مردم
۱۱۹	تأثیر هنر بر زندگی انسان
۱۲۰	موسیقی
۱۲۰	نمایش
۱۲۱	کاریکاتور
۱۲۳	تأثیر نقل و نقش بر عامه مردم
۱۳۷	بخش دهم: کلام آخر
۱۳۹	پی نوشت
۱۴۱	منابع

پیش‌فتار

نقاشی قهوه‌خانه‌ای از جمله هنرهایی است که از بطن جامعه، و توسط دانشان مکتب‌نندیده‌ای بوجود آمد که هر کدام از آنها در حرف مختلف مثل کاشی‌سازی، گچ‌بری، نقاشی ساختمان و... فعالیت می‌کردند. در این نقاشی می‌توان شاهد مضامین مذهبی و غیر مذهبی بود که بدین تکلف و در نهایت سادگی به تصویر کشیده شده‌اند. قدمت ساخت قهوه‌خانه به دوران صفویه بازمی‌گردد. در این مکان نقالانی حضور داشتند که به بیان داستان‌های مذهبی، ملی و حماسی می‌پرداختند و بنا به خواست صاحبان قهوه‌خانه‌ها، نقاشان قهوه‌خانه‌ای پس از گوش دادن به داستان‌های آنان، برداشت خود را با تکیه بر قوه خیال‌شان به تصویر می‌کشیدند، از این رو به این سبک از نقاشی خیالی‌سازی نیز می‌گویند که اوج این آثار را در دوره قاجار می‌بینیم. در این کتاب به نقش‌ها و عناصری پرداخته شده است که یادآور اعتقادات شیعی هستند، از آن جمله می‌توان به اشیاء، حیوانات و رنگ‌هایی اشاره کرد که نقاشان قهوه‌خانه‌ای در کار خود از آنها بهره‌جسته‌اند. به عنوان مثال، پنجه یا دست که در عزاداری‌های محرم بر روی کتل‌ها و یا در کاسه‌های آب شاهد آن هستیم می‌تواند نمادی از

دست بریده‌ی حضرت عباس باشد و یا رنگ سبز که نمادی از صلح، حقیقت و رحمت الهی است. هدف از تالیف این کتاب بررسی نمادهای تصویری هنر شیعی در نقاشی‌های قهوه‌خانه و بررسی کاربرد آنها در دوران صفویه و قاجار است. سؤالاتی که در رابطه با این کتاب مطرح می‌شود این است که ریشه‌ی استفاده از نمادهای شیعی در نقاشی قهوه‌خانه به چه زمانی باز می‌گردد و این نمادها شامل چه عناصری هستند؟ و نقل و کشیدن این نقاشی‌های مذهبی چه تأثیری بر روی عامه مردم داشت؟ که بررسی‌های انجام شده گواه بر این بود که ریشه‌ی این عناصر به حکومت آل بویه باز می‌گردد. برا آنان شیعه و پیرو امام علی (ع) بودند و تأثیر آن بر روی مردم، تقویت روحیه میهن‌پرستی و دفاع از سرزمین و اعتقاداتشان بوده است.

دکتر زهرا حسین آبادی – مرضیه محمدپور

زمستان ۱۳۹۴